

Sv. Jenovéfa Brabantská 3. leden

I když se její jméno v žádném oficiu neobjevuje, pokládají ji mnozí za blahoslavenou či svatou. Její příběh se stal oblíbeným námětem kramářských tisků, lidového vyprávění i výtvarným námětem pro obrázky na skle. Z legendy bývají zobrazovány zejména – svatba, nalezení Jenovéfy v lese a smrt Jenovéfy.

Jenovéfa žila za vlády franckého Karla Mertela (8. století), byla manželkou falckrabího Siegfrieda v Brabantsku. Když se její muž odebral na válečné tažení, byla právě těhotná. Hrad i ji svěřil do péče správci Golonovi, který však začal krásné paní činit nestoudné návrhy, jenž ctnostná Jenovéfa odmítala. Golon padělal list, v němž sděluje, že Siegfried padl v bitvě, ale ani Istí ženu nedobyl. Aby se pomstil, obvinil u vracejícího se Siegfrieda Jenovéfu z nevěry. Ten nařídil odvésti manželku do lesa a zabít. Voják, který měl rozkaz splnit, ji však pustil a pánovi jako důkaz přinesl jazyk zabitého psa. Jenovéfa se v ardenských lesích živila kořínky a mlékem ochočené laně. Po šesti letech Siegfried na lovu náhodou svou manželku potkal a teprve tehdy uvěřil v její nevinu, vzal ji zpět do hradu a Golona potrestal. Nešťastná žena však po krátkém čase zemřela.

Tři králové - 6. leden

Kašpar, Melichar a Baltazar

Liturgické knihy označují již od 4. století tento den jako svátek Zjevení Páně. Jeho spojení se Třemi králi je pozdějšího původu a je svou podstatou lidové.

Je-li na Nový rok a na Tři krále krásně, ukáže se i líto sedlákovi spásné.

Hromnice – 2. únor

Je lidové označení svátku, který prošel řadou proměn, dnešní liturgie ho zná jako uvedení Páně do chrámu. V kostelech při liturgii se v tento den svítily svíčky „hromničky“. Rozsvěcovaly se při bouřce, aby Bůh ochránil dům před bleskem.

Na Hromnice – milejší je ovčákovi vlčice než slunce, teplo a plískanice.

Na Hromnice teplo – medvěd teprve si boudu staví, bude pak ještě dlouho zima.

Když na Hromnice jezevec leze z jámy, poleze pak za měsíc zase do jámy.

Sv. Blažej - 3. únor

Biskup z pontského města Sebasty byl popraven při pronásledování křesťanů roku 316. Legenda vypráví, že k němu jistá zbožná vdova přivedla syna, kterému se v hrdle vzpříčila rybí kost a on se udusil. Sv. Blažej ho modlitbou a požehnáním uzdravil. Proto ho zejména ve východní církvi ctili jako ochránce před krčními chorobami.

Je také patronem počasí a s ním souvisejících řemesel, např. větrného mlynářství.

Na svátek sv. Blažeje dává kněz v kostele věřícím „blažejské požehnání“. Při něm klade věřícím, kteří klečí před oltářem, dvě zkřížené svíce na ramena a žehná jim. Lidé věří, že je ochrání od krčních neduhů.

Sv. Agáta – 5. únor

Svatá Agáta (lidově Háta) byla křesťanská panna umučená roku 251 Římany proto, že se odmítla vzdát své víry. Nejprve se ji žaláři snažili přivést ke hříchu a po 20 dnů ji drželi v nevěstinci. Když zjistili marnost svého počínání, mučili ji pálením na žhavém uhlí, uřízli jí prsy. Pro spojitost s ohněm ji uctívali hlavně skláři.

Svatá Agáta – na sních bohatá.

Sv. Dorota – 6. únor

Podle legendy žila ve 4. století v Kappadocii. Odmítla vzdát se víry a byla odsouzena k smrti. Když v zimě kráčela na popraviště, řekla těm, kteří ji doprovázeli, že se již těší do ráje, kde kvetou květiny a zraje ovoce. To zaslechl úředník Teofil, který se rád křesťanům posmíval a ironicky ji požádal, aby mu z ráje poslala květy a ovoce. Krátce poté přistoupilo k Dorotě dítě a podalo jí tři růže a tři jablka, které Dorota poslala Teofilovi. Ten poté uvěřil v Krista a později byl rovněž umučen. Z církevní legendy se v průběhu let vytvořil zvyk „chození s Dorotou“, původně šlo o občůzkové hry předvádějící trápení a vykoupení svěťice.

Sv. Matěj – 24. únor

Byl zřejmě jedním ze 72 učedníků Páně. Po Kristově nanebevstoupení byl losem určen apoštolem místo zrádného Jidáše. Hlásal evangelium v Palestině, Malé Asii a Africe. Podle legendy mu sekerou uťali hlavu a sekera se stala jeho atributem. Stal se patronem tesařů a řezníků.

Najde-li Matěj led, seká ho hned.

Den sv. Matěje se někdy považuje za konec zimy.

Nenajde-li Matěj led, udělá ho hned.

Svatý Matěj zimu tratí.

Nenajde-li Matěj zimy, pak ji vrátí a obohatí.

Na svatého Matěje – jara už je naděje.

Na svatého Matěje skřivan pije z koleje.

Na svatého Matěje kdo přísadu zaseje, úrody se naděje.

Sv. Řehoř – 12. březen

Narodil se kolem roku 540 v rodině římského senátora, stal se císařským náměstkem, potom se však vzdal úřadu, rozdal majetek a vstoupil do kláštera. Roku 590 byl zvolen papežem. Upravil bohoslužby, reformoval církevní zpěv (gregoriánský chorál) a sepsal řadu církevních knih.

Byl patronem školy a žáků.

Na svatého Řehoře letí skřivan od moře.

Na svatého Řehoře jaro letí od moře.

Na svatého Řehoře čápi letí od moře, ledy plavou do moře, a lenoch sedlák, který neoře.

Zvěstování Páně - 25. březen

V minulosti se slavnost označovala Zvěstování Panny Marie. V tento svátek se konala pouť do Klášterce. Říkalo se jí i „trakařová“ pouť, protože v sobotu se v Klášterci konal jarmark drobného hospodářského náradí a zejména trakařů.

Svatý Josef s Marií sněhy pak již zaryjí. (19.3. a 25.3.)

Je-li Zvěstování čisté, ovoce pak bývá jisté.

Matička Boží děti již nezamoří, vyběhnou-li bosé ven.

5. neděle postní - Smrtná neděle

Vynášení „smrti“, figuríny ze slámy nastrojené do starých šatů, se konalo obvykle na Smrtnou - pátou neděli postní nebo v Květnou - šestou neděli postní. Děti ji jako symbol zimy házely do řeky nebo pálily na ohni. Cestou zpátky do vsi si nastrojily děti „líto“- vršek smrčku nastrojený pentlemi, který přinášely jako symbol jara.

6. neděle postní - Květná neděle

Je poslední, šestou nedělí postní. Je dnem, v němž se připomíná památka Kristova příjezdu do Jeruzaléma. Název nese od květů, neboť Krista přijíždějícího na oslovi vítali mnozí palmovými ratolestmi. U nás tuto funkci převzali větvičky jívy nazývané u nás „kočičky“. V Květnou neděli byli tyto kočičky svěcené v kostelích.

Posvěcené kočičky se zastrkovaly za domácí kříž ve světnici – ochraňovaly dům před bleskem a ohněm. Zastrkávaly se na okraj polí na ochranu úrody. Tři posvěcené kočičky se dokonce polykaly na ochranu proti bolestem v krku a zimnici.

Velikonoce

Velikonoce jsou nejvýznamnějším svátkem křesťanské církve, spojeným s památkou umučení a vzkříšení Krista. Navazovaly pravděpodobně na židovský svátek pesach, jenž byl památkou na vysvobození Židů z egyptského zajetí. Velikonocím předchází čtyřicetidenní půst. Jsou pohyblivým svátkem, který se řídí solárním i lunárním kalendářem. Slaví se první neděli po úplňku měsíce, který následuje po jarní rovnodennosti. Tyto svátky provází mnoho lidových obyčejů, které sice navazují na křesťanskou liturgii konanou o Velikonocích, ale přímo s ní nesouvisejí.

Pašijový týden

Zelený čtvrtek

Název Zelený čtvrtek je odvozen snad od zeleného mešního roucha, který se v ten den na liturgii používal. Zvony „odletěli do Říma“ a místo zvonění chodili po vesnici chlapi hrkat a klepat třikrát za den až do Bílé soboty.

Boží hod velikonoční

V rámci svátku se provádělo okázalé svěcení velikonočních pokrmů – beránka, mazance, ale také vajec, chleba a vína.

Pondělí velikonoční

Z hlediska lidových zvyklostí bylo nejvýznamnějším dnem velikonočního cyklu pondělí velikonoční, i když se k němu žádné významnější liturgické úkony neváží. Tohoto dne se odbývala pomlázka, velikonoční hodování, „šmekustr“.

Mládenci chodívali dům od domu se spletenými pomlázkami obyčejně z vrbového proutí, zdobenými stuhami. Jimi šlehaly dívky i ženy v domácnosti, vinšovaly a dostávaly malovaná vajíčka.

Sv. Jiří – 24. duben

Pocházel z urozené kappadocké rodiny, otec byl Římany pro svoji křesťanskou víru umučen. Jiří vstoupil do vojska. Když začal císař Dioklecián pronásledovat křesťany, předstoupil před něj a vyznal se ze své víry. Císař jej označil za zrádce a nechal ho uvěznit a roku 303 zemřel katovým mečem.

Od 12. století se zobrazuje na koni jako sličný rytíř ve zbroji, jak zabíjí kopím saň. Je to symbolické vyobrazení, saň představuje zlého ducha či pohanství.

Je patronem vojáků, jezdců, rytířských řádů, řeholníků.

Podle lidové víry se na sv. Jiří otevírá země. Tento motiv figuruje téměř ve všech variantách říkadla zpívaného při obyčejí vynášení smrti na Smrtnou neděli.

Vlastivědné muzeum v Šumperku

*Smrtná neděle, ptám se já tebe,
Kdes dala klíče, klíče od země?
Zadala jsem je svatému Jiří.
Svatý Jiří vstává, zem otvírá,
Aby tráva rostla, tráva zelená, fiala modrá.
Všelijaké kvítí na věnečku vítí
A to nám, a to nám
A to všechno těm postřelmovským panenkám.*

S otvíráním země souvisí i následující pověry. Do 24. dubna – sv. Jiří – nikdo nepije z polních, lesních a lučních studánek, neboť se traduje, že je v nich nezdravá voda. Svátek byl důležitým mezníkem hospodářského roku. Na sv. Jiří se poprvé vyháněl dobytek na pastvu a pásal se až do sv. Ondřeje.

*Na svatého Jiří vylézají ze země hadi a štíři.
Co před Jiřím nakyne, Markem pohyne (zmrzne).
Jiří a Marek mrazem nás zalek.
Jak dlouho před Jiřím žába si výská, tak dlouho po Jiří pak mlčí
a stýská.
Kolik dní před Jiřím se vrba rozzelená, tolik dní před Annou
začnou i žně.
Na Vojtěcha, Jiří a Marka dobře je sázeti zelí, budou velké
hlávky.
Hřmění před sv. Jiřím slibovalo zimu.*

Sv. Marek – 25. dubna

Evangelista, zemřel údajně roku 68 v Alexandrii. Byl usmýkán na provaze, který mu kolem krku uvázali Židé.

Mrazivý Marek snědl nám třešně.

Sv. Filip a Jakub – 1. květen

Apoštol Filip byl v Hieropoli ukamenován na kříži, byl patronem kloboučníků.

Apoštol Jakub Menší, příbuzný Krista, byl Židy shozen z hradeb Jeruzaléma a ukamenován, byl patronem valchařů.

V noci na sv. Jakuba a sv. Filipa měly podle pověry čarodějnice neobyčejnou sílu. Aby neškodily v hospodářství, sázely se do hnoje zelené větvičky.

V noci na 1. května stavěli mládenci děvčatům máj, štíhlý vysoký kmen stromu navrchu nazdobený barevnými stuhami.

Sv. Florian – 4. květen

Žil na přelomu 3. a 4. století, působil jako plukovník římského vojska v Cetii. Pomáhal křesťanům v období pronásledování, sám byl uvězněn a po velkém mučení byl shozen z mostu do řeky Enže s mlýnským kamenem na krku.

Sv. Florian je v našem prostředí jedním z nejpopulárnějších světců.

Měl chránit stavení proti požárům, a proto představoval běžný námět pro výklenkové plastiky venkovských usedlostí. Je patronem hasičů, kominíků, zedníků.

Sv. Jan Nepomucký – 16. května

Narodil se zřejmě kolem roku 1340. Po vysvěcení za kněze se stal nejprve oltářníkem u sv. Víta a pak farářem u sv. Havla na Starém Městě pražském. Roku 1389 se stal generálním vikářem arcibiskupa Jana z Jenštějna a dostal kanovnictví na Vyšehradě. Roku 1390 směnil svatohavelskou faru za žatecké arcijáhensství a stal se také kanovníkem kapituly sv. Víta.

Roku 1393 vypukl spor mezi králem Václavem IV. a pražským arcibiskupem. Král pronásledoval arcibiskupovy pomocníky. Jan z Pomuka byl zajat, pálením boků mučen a na králův rozkaz 20. března 1393 svržen z Karlova mostu do Vltavy.

V polovině 15. století se rozšířila legenda, že Jan jako zpovědník manželky krále Václava IV., byl utopen proto, že odmítl sdělit panovníkovi, co se dozvěděl při zpovědi. Jan byl svatořečen 19. března 1729.

Sv. Jan Nepomucký byl typickým barokním světce, zobrazeným v 18. století na nesčetných plastikách, obrazech, svatých obrázcích i obrázcích na skle. Stal se ochráncem proti povodním a patronem mostů.

Svatodušní svátky

V lidové prostředí nazývané letnicemi jsou svátkem Seslání Ducha Svatého. Jsou pohyblivým svátkem a slavily se 50 dnů po Velikonocích.

V lidovém prostředí se v tento den konala obchůzka mezi a hraničních kamenů patřících k obci.

Na svatodušní pondělí byl i v našem regionu rozšířený zvyk mládeže vystrojít si krále a královničku a za doprovodu družiny vyjednávat královskou svatbu. Zvyk se zachoval do dnešních dnů v Rájci na Zábřežsku, jeho termín se však přesunul na svatodušní neděli. Děvčata a chlapci vytvoří dvě skupiny, děvčata vodí královničku – do bílých šatů a věnečku nastrojenou nejmladší holčičku, která má dvě „vodičky“, ty mají v rukou kytice, ale přivonět dává jenom královnička. Vesnici obcházejí dům od domu s říkankou:

Vlastivědné muzeum v Šumperku

*Královnička, královna,
mazanička mazaná,
dejte jí dejte,
ale lžičku másla,
aby se jí ta hubička spásla.
Ještě jednou více
Na nové střevíce.
Nechtěla nám choditi,
museli jsme voziti
na tom panském vozíčku.
Král si jí vyvolal,
aby k němu přišla,
nebyla tak pyšná,
sama jediná.
Poslala posla.
Posel jí zvěstoval,
tu krásnou děvečku v tom bílém věnečku
sobě namlouval.*

Děvčata jsou pak obdarována. Dary přijímají určené dívky: dvě nebo tři z mladších jsou „koláčnice“, „ze starších „vaječnice“, dvě nejstarší přijímají peníze, jedna pro královničku a druhá pro družinu.

Vlastivědné muzeum v Šumperku

Skupina chlapců vozí krále v nazdobeném, bílým ubrusem zakrytém vozíčku. Chlapec je oděn do královského kostýmu a na hlavě má papírovou korunu, v ruce drží vidličku a před sebou má talířek. Kdo se přijde na něho podívat musí do talířku zaplatit. Vozík táhnou mladší chlapci ze vsi. Vyvolávač - starší chlapec drží v ruce šavli na jejímž hrotě je připevněn květ pivoňky. Vyvolávač přistoupil k oknu domu a pod ním vyvolával:

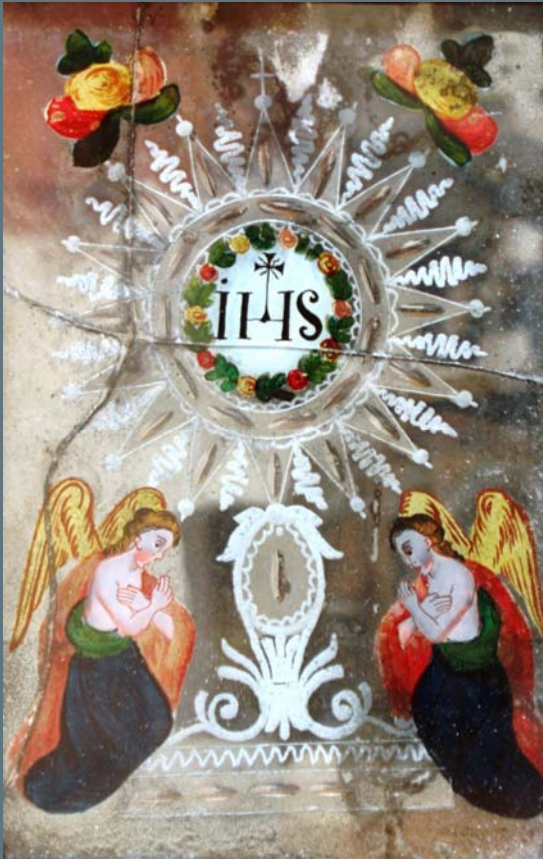
*Heli, heli, poslouvejte,
co se stalo v neděli ráno na réckém trávníčku.
Honili jsme králička po horách, po dolách,
po patnácti kobylách.
Patnáct kobyl jsme zamordovali,
králička jsme nedostali.
Králiček má čtyři nohy
a my jenom dvě.
A proto ráječní hospodáři, hospodyně,
raďte nám něco darovati,
své koníčky zapráhnouti,
tři brázdičky vyorati
a velkým bičem třikrát zapráskati.*

Do Svatého Ducha nesveleč kožucha, o Božím Těle odlož ho směle.

Svátek Božího Těla

Slavil se 11 dnů po Božím hodu svatodušním.

Svátkem byla prokazována úcta Nejsvětější svátosti – hostii (Tělu Páně). V tento svátek se konaly prosebné procesí za příznivé počasí a za ochranu před přírodními katastrofami. Konalo se postupně ke čtyřem oltářům, postaveným obvykle v rozích náměstí, na vesnicích se nazdobily čtyři kapličky na čtyřech stranách obce.

Jeli na Boží Tělo jasno, bývá dobrý rok.

Na Boží Tělo jaký den, dlouho se pak vrací ten.

Sv. Medard – 8. červen

Medardova krápě čtyřicet dní kape.

Jak bývá na Medarda, tak bývá i ve žně.

Sv. Antonín Paduánský – 13. červen

Narodil se v roce 1195 v Lisabonu, přízvisko Paduánský je podle italského města, kde jsou jeho ostatky uloženy. Vynikal jako kazatel, pro veliký zájem věřících musel kázat pod širým nebem. V minulosti byl oblíbeným světcem, byl ochráncem cestujících, pomocníkem při hledání ztracených věcí.

Antonínkův len na Jakuba do kolen.

Sv. Vít – 15. červen

Římský chlapec umučený pro víru v roce 305, patřil mezi ochránce Čech.

Prší-li na svatého Víta škoda bude žita.

Na svatého Víta je půl zrnka žita.

Na svatého Víta již o jedné svítá.

Svatý Vít světlem zpit.

Na svatého Víta ledva lehneš, už svítá.

Slavíček zpívá do svatého Víta.

Milý Vít mléko u krav chyt.

Sv. Jan Křtitel – 24. červen

Narodil se Zachariášovi a Alžbětě, jako mladík odešel do pouště, kde žil životem poustevníka, oděn do šatu z velbloudí srsti, ovázaného koženým pásem. Jedl kobylinky upražené na kameni a lesní med. Připravoval lid na příchod Mesiáše, četné posluchače křtil v řece Jordán, pokřtil také Krista. Sv. Jan byl uvězněn protože vytýkal vládci Galileje Herodu Antipovi, že hřeší s Herodiadou, manželkou svého bratra. Dcera Herodiady Salome při hostině k výročí Herodovi korunovace okouzila krále tancem tak, že jí slíbil splnit každé přání. Ta si na popud své matky přála hlavu Jana Křtitele.

Svátek sv. Jana Křtitele připadá na dobu letního slunovratu. V předkřesťanských dobách byl svátkem nastávajícího léta a úrody. Podle pohanských představ vyvěraly na povrch magické síly země, neboť slunce obracející se na své pouti oblohou, ztrácelo toho dne nad nimi moc. V předvečer sv. Jana se mládež scházela k pálení ohňů, které chlapci pro zábavu přeskakovali.

Svatý Jan mléko zham, v náhradu zaň, dal jahod džbán.

Svatý Jan přinesl jahod džbán.

Na svatého Jana je den do rána.

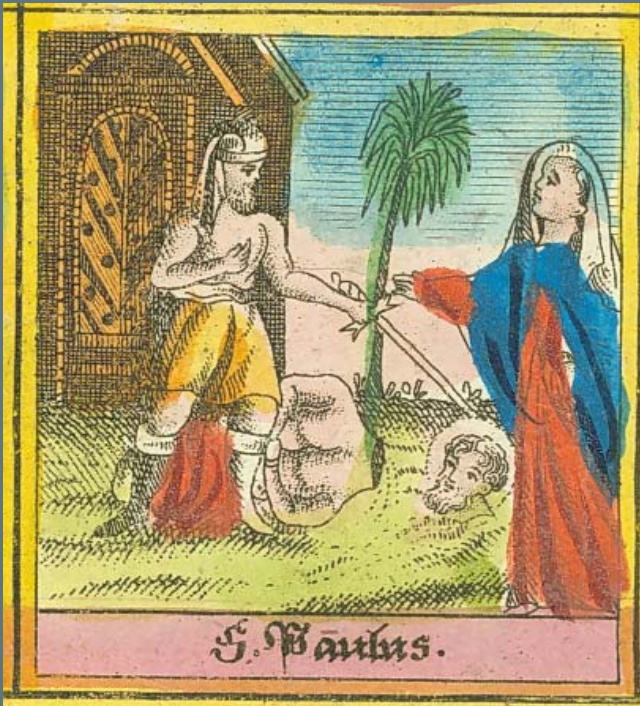
Na svatého Jana jaru odzvání se hrana a létu otvírá se brána.

Večer před svatým Janem – čarodějnice za každým trámem.

Před Janem modli se za déšť, po Janě přijde on již bez modlení.

Rostou-li hříby před Janem, bude málo chleba a hladový rok.

Do svatého Jana žádná matka, které zemřelo dítě, nejí jahod, poněvadž prý by to zemřelé dítě v nebi žádných jahod nedostalo, protože mu je matka na zemi snědla.

Sv. Petr a Pavel – 29. červen

Učedníci Kristovi a apoštolové. Svatý Petr se živil lovem ryb v Genezaretském jezeře. Pro Krista opustil rodinu a jako jeho učedník ho následoval. Místo původního jména Šimon přijal jméno Petr. Po Kristově zmrtvýchvstání se Petr stal hlavou církve. Za císaře Nerona byl spolu s apoštolem Pavlem zajat, 9 měsíců žalářován a roku 67 ukřižován hlavou dolů. Jeho hlavním atributem je klíč, protože mu Kristus svěřil „klíče od nebeského království“, někdy se zobrazuje s rybou nebo loďkou.

Apoštolu sv. Pavlovi se říká „učitel národů“, protože vykonal četné apoštolské cesty.

Svatý Petr byl oblíbeným světcem, v lidovém prostředí vznikl bohatý soubor legend o putování Krista Pána se svatým Petrem po světě. Jedna z legend byla zapsána i v Rudě nad Moravou:

*Šel jest svatý Petr s Kristem Pánem
O žních po poledni krásným lánem.
Na poli obilí pěkně stálo,
takže se až srdce v těle smálo.
Řekl Petr: „pane, to je radost,
budou letos míti na chleba dost!“*

Vlastivědné muzeum v Šumperku

„Budou, milý Petře, do nového.
Zdali vzpomenou též otce svého?“

Šli a šli až přišli ku hospodě
a tam bylo šumno jak o hodě.

Řekl Petr: „Pane, zastavme se,
já mám hlad a žízeň, zotavme se!“

„Jdi si, chceš-li, já však na zahradě
odpočnu si zatím v stinném chladě.“

Petr šel a Kristus smutně vzdychá:
„Svět ten na hody ted' tuze spíchá.“

Sedl, zamodlil se valnou chvílí.
Petr milý z krčmy málo pílí.

A když přišel, dí Pán: „Jak tam bylo?“
„Dobře, milý Pane, ba až milo!“

Vína, piva, všeho hojnost měli,
všichni vesele mi připíjeli.“

„Zdalipak se také na mně ptali?“
„Kde by na to, Pane, času vzali?“

Vlastivědné muzeum v Šumperku

II.

*Rok se s rokem sešel a týmž lánem
kráčí opět Petr s božským Pánem.
Vůkol obilíčko leží v blatě,
ledem potlučeno, jak na mlatě.
Hospoda pak stojí vyhořelá,
na spadnutí, rozcuchaná celá.
Smutně černý komín k nebi zírá;
Petrovi ten pohled srdce svírá.
„Nuže, Petře, jsme zas u hospody,
nemáš letos chuti jít na hody?
Vloni tě tam dobře pohostili,
jdi se zeptat, jak jim v tuto chvíli?“
Petr šel, však brzy zase přišel.
Smutný vešel, smutnější však vyšel.
„Nuže, Petře?“ dí Pán. „Pane, zle je!
Bída s nouzí ze všech koutů zeje!
Blesk jim spálil dům, led potlouk žito;
věru mně těch lidí tuze líto!
Bědujou a pláčou, bez přestání:
Měj, o Kriste, s námi smilování!“*

*„Vidíš, Petře,“ dí Pán, „ted’ je jiná.
Loni nevzpomněli Boha Syna.
Proto jsem jim poslal tuto ránu,
by se obrátili k svému Pánu.“*

III.

*Tak jsou lidé. Jsou-li v hojnosti,
často padávají do bujnosti.
Upadnou-li ale v tuhou bídu,
víra, naděj, láska dá jim klidu.
Neb když víru, naděj v Pána složí,
vyvede je z bídy láska Boží.
Petr a Pavel obilí podetíná kořeny.
Svatý Pavel s Petrem prosmějčili les větrem.*

Sv. Prokop – 4. červenec

Podle legend se narodil kolem roku 985 v zemanské rodině v Chotouni u Kouřimi, na Vyšehradě byl vzdělán ve slovanském písemnictví, snad na Moravě byl vysvěcen za kněze. Po návratu do Čech našel útulek v jeskyni u řeky Sázavy. Postavil chýši, vymítil les a začal pěstovat obilí. Zhruba v roce 1030 ho potkal kníže Oldřich a vyvolil si ho za zповědníka a rádce. Sv. Prokop založil roku 1032 u Sázavy klášter slovanské liturgie, v němž byla škola, kde se pěstovalo nejen písemnictví, ale i výtvarné umění. Zemřel v roce 1053.

Na Prokopa zelí okop.

Zelí na Prokopa má hlávky jako kopa.

Na Prokopa namokne mandel a i kopa.

Svatý Prokop řěbky (hříbky) seje do kop.

Svatý Prokop již kořen nakop.

Sv. Markéta – 13. červenec

Narodila se v maloasijském městě Antiochii, tajně se stala křesťankou a proto ji otec zavrhl. Odešla do hor, kde se živila pasením dobytka.

Pro její krásu se do ní zamiloval vladař Olibrius.

Markéta odmítla jeho návrhy a veřejně se přihlásila ke Kristu. Proto ji vladař dal mučit, rány se jí však zázračně zacelily. Kolem roku 275 byla popravena mečem.

Je patronkou těhotných žen. Podle legendy ji ve vězení spolkl ďábel převtělený do podoby draka, ale pukl a světice tak byla osvobozena.

Byla patronkou rolníků a taky pastýřů, dříve na její svátek začínaly žně.

Svatá Markyta vede žence do žita.

Sv. Maří Magdaléna – 22. červenec

V mládí vedla hříšný život, později poznala Krista, učinila pokání a přidala se k jeho věrným. Doprovázela ho i na křížové cestě a byla přítomna jeho smrti. V čase pronásledování křesťanů byla spolu s Lazarem a Martou zahrnuta na loď bez vesel, která byla poslána na širé moře. S ní doplula až do Francie, kde později zemřela a tam jsou uloženy její ostatky. K jejím atributům patřily dlouhé vlasy a slzy.

Sv. Jakub Větší – 25. červenec

Syn galilejského rybáře, Ježíšův apoštol. Od Krista dostali spolu se svým bratrem evangelistou Janem pro ohnivou povahu přezdívku „Synové hromu“. Byl patronem poutníků, horníků, rytířů a kloboučníků.

Co teprve na Jakuba kvete, to do Havla dozrává (16.10.).

Sv. Anna – 26. červenec

S manželem sv. Joachimem nemohla mít děti, teprve ve vysokém věku vyslyšel Bůh její prosby a obdařil jí dcerou Marií, matkou Ježíše Krista. Byla patronkou horníků a proto jí byly zasvěceny četné kostely, zejména v hornických městech, u nás kostel ve Starém Městě a kaple v Hoštejně, kde se konaly 1. neděli po svátku sv. Anny poutě.

Svatá Anna – chladna zrána.

Sv. Vavřinec – 10. srpen

Pocházel ze Španělska, učitelem mu byl kněz Sixtus, který se později stal papežem. Za císaře Valeriána se Sixtus stal prvou obětí pronásledování křesťanů, při svém zatčení nařídil sv. Vavřinci prodat všechno církevní jmění a peníze rozdat chudým. Zanedlouho byl i sv. Vavřinec předvolán a nařídili mu odevzdat poklady. Sv. Vavřinec sezval všechny chudé a trpící a označil je za bohatství své církve. Vavřinec byl odvečen do žaláře a v roce 258 pozvolna upečený na rozžhaveném ohni.

Svatý Vavřinec první podzimec.

Na svatého Vavřince s jablíčkama do hrnce.

Panna Maria Sněžná – 5. srpen

Panně Marii Sněžné je zasvěcena čtvrtá arcibazilika v Římě – Santa Maria Maggiore, doložená již v 5. století. Podle kodifikované legendy kostel vystavěl roku 352 římský particij s manželkou, která neměla děti a poprosila Pannu Marii o pomoc. Panna Marie se jí zjevila ve snu a žádala, aby manžel na místě, na němž napadne sníh, vybudoval kostel. Stejně přání zjevila i papeži Liboriovi. Zázrak se udál 5. srpna.

Nanebevstoupení Panny Marie – 15. srpen

Představovalo jeden z hlavních a současně nejstarších svátků mariánského kultu, slavený již ve 4. století. Toho dne se v kostele světili bylinky, plody a semena, jimž se v lidovém léčitelství připisovala zvláštní moc.

Sněžná Maria (5.8.) oříšky nalívá, svatá Královna (15.8.) dostane první výlupek.

Assumpta est MARIA in Coelum.

Delphinette & W. Langhansce.

Sv. Matouš – 21. září

Byl celník v Kafarnau, později se stal jedním z apoštolů a evangelistou. Byl zavražděn oštěpem. Uctíván jako patron celníků, daňových úředníků a směnárníků.

*Po svatém Matouši čepici na uši.
Kdo nezaseje do svatého Matouše, nemá-li chleba starého,
nového nekouše.*

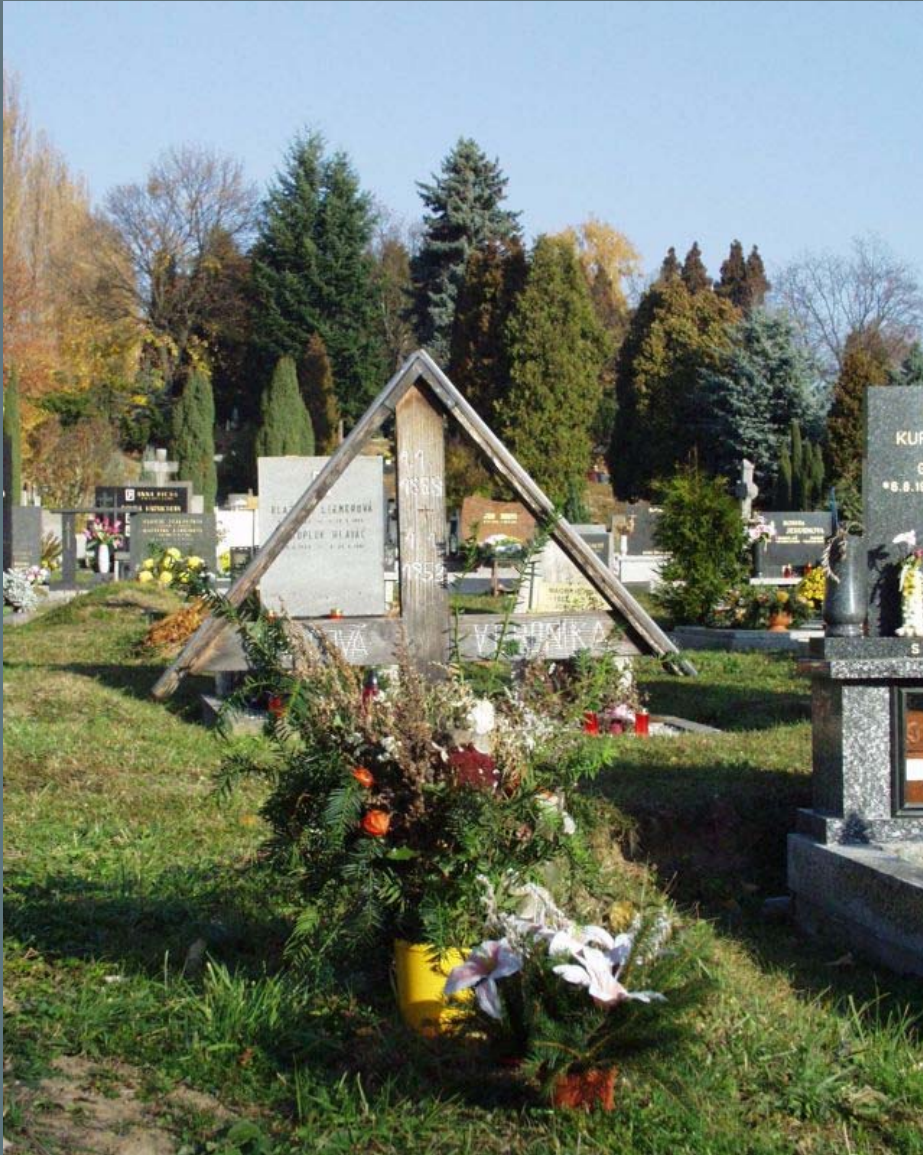
Sv. Václav – 28. září

Narodil se kolem roku 907 jako nejstarší syn knížete Vratislava I. a Drahomíry. Pod vlivem babičky sv. Ludmily se od mládí přikláněl ke křesťanství. Za nejasných okolností se kníže Václav dostal do střetu s římským císařem Jindřichem I. Ptáčníkem, jehož saská vojska kolem roku 929 Václavova porazila. Podle legendy se český kníže zavázal platit říši 300 volů a 300 hřiven stříbra – poplatek za mír – Tribut pacis. Sv. Václav se na knížecím stolci udržel, no jeho postavení bylo nejisté. Družiníci se od něho odklonili a do čela nespokojenců se postavil Václavův bratr Boleslav, který sv. Václava zavraždil roku 935 ve Staré Boleslavi. Jeho kult se rozšířil záhy po jeho smrti, zosobňoval přemyslovskou panovnickou tradici a ochránce českého státu před nepřítelem.

Svátek sv. Václava uctívala celá země. Konaly se slavnostní mše i lidové veselice, poutě, posvícení. Den sv. Václava byl významným dnem hospodářského roku. Podle lidového rčení v tento den končila služba čeledínům a uzavíraly se smlouvy pro následující rok. Končila pastva na salaších a v kopcovitých krajích a stáda se vracela níž. Ve výše položených oblastech našeho regionu se až po sv. Václavu trhali jablka.

*Svatý Václav zem zavírá a platy vybírá.
Na svatého Václava každá pláňka uzrává.
Na Václava růže věští dlouho teplo.*

Památka všech zemřelých – 2. listopad

Lidově je svátek nazýván Dušičky a je vzpomínkou na zemřelé, jejichž duše ještě přebývají v očistci. Výroční vzpomínka spojená s veřejnou slavností se objevila až po roce 998 ve francouzském klášteře v Cluny. Od 11. do 13. století se svátek rozšířil do dalších zemí.

Lidé navštěvují své mrtvé na hřbitovech, zdobí hroby a zapalují na nich svíčky.

Když na Dušičky prší, malé děti tuze mřou.

Sv. Leonard (Linhart) – 6. listopad

Pocházel z franckého vznešeného rodu, zřekl se úřadů, které vykonával na dvoře krále Chlodovika a vstoupil do kláštera. Odešel jako poustevník do lesů u Limoges, kde vybudoval malou svatyni. Chodili k němu četní lidé, ujímal se i zločinců a zajatců. Proto jsou jedním z jeho atributů pouta. Byl uctíván jako patron dobytka a těhotných žen. Podle legendy byl Chlodovik na lovu spolu se svou manželkou v odlehlých lesích. Ta za pomoci Leonarda a jeho modliteb přivedla na svět dítě. V našem regionu byl uctíván jako patron dobytka. Obrázek s jeho vyobrazením si lidé připevňovali na dveře chléva, aby byl dobytek uchráněn od nemocí. Obrázky se kupovali na pouti v Horních Studénkách, kde je kostel zasvěcen sv. Linhartovi. Kromě obrázků si lidé na pouti kupovali i voskové figurky – obětiny, které obětovali za ochranu a zdraví lidí, zvířat, domů a podobně.

Sv. Martin – 11. listopad

Narodil se v rodině setníka v římské provincii Panonii. V Pavii se seznámil s křesťanstvím. Podle otce vůle vstoupil do jízdního pluku, který byl odvelen do Galie. Podle legendy v zimě, když projížděl městskou branou, spatřil chladem se třesoucího chudáka. Protože neměl u sebe nic, rozetnul mečem svůj plášť a polovinu mu daroval. Následující noci se mu zdál sen, že vidí Spasitele oděného do jím darované polovice pláště, jak říká: „Tímto rouchem mne přioděl Martin ještě nepokřtěný.“ Poté se Martin nechal pokřtít. Stal se mnichem a byl zvolen biskupem, nadále žil skromně. Zemřel v roce 397.

Ve lidovém výtvarném umění je nejzobrazovanější scénou, když se Martin dělí o svůj plášť.

Na svatého Martina se pekly martinské rohlíky a věřilo se, že v domě, kde se nenapekly rozpadne se pec. V některých obcích bylo typické martinské pečivo – koblihy.

Na svatého Martina se konaly posvícenské hody, jejichž neodmyslitelnou součástí byla pečená husa. Po svatém Martinu se začínala spřádat příze.

*Chodí-li husa na Martina po ledě, tlape se pak na Vánoce po blátě.
Mraky na Martina, nestálá je zima.*

Sv. Kateřina – 25. listopad

Sličná alexandrijská křesťanka, která podle legendy předstoupila při modlo-službách před císaře Maximiana a vyzvala ho, aby se zřekl pohanství. Byla uvězněna a mučena a když odmítla obětovat modlám, bylo sestrojeno zařízení, které mělo 4 kola s ostrými hroty po obvodu, jejichž otáčením jí mělo být drásáno tělo. Na svatou Kateřinu platil zákaz práce se vším co mělo kola - práce na kolovratu, povoz, mlýnské kola. Po sv. Kateřině začínalo adventní období, proto se konaly poslední okázalé zábavy.

*Na svatou Kateřinu zalezeme pod peřinu.
Kateřina na ledě, Vánoce pak na blatě.
Je-li Kateřinka naškrobená – bývá Štěpánek ucouraný.*

Sv. Ondřej – 30. listopad

Učedník sv. Jana Křtitele, později jeden z apoštolů. Po Kristově smrti kázal v Řecku a Skytii. V roce 70 byl v Patrasu odsouzen k mučednické smrti na kříži, na němž trpěl tři dny, než skonal.

Pro věštění budoucnosti se tento den vedle Štědrého večera považoval za nejdůležitější a nejvhodnější. Ondřej byl považován v lidovém prostředí za patrona nevěst, proto hlavně dívky v tento den podle různých znamení věštily kdy a kde se vdají. Dívky se dívaly do studny, aby uviděly obraz svého nastávajícího, klepaly na kurník, pokud se dívce ozval první kohout, měla se do roka vdát, pokud slepice, měla zůstat ještě svobodná.

V některých lokalitách našeho regionu se v tento den konala „sýpka“ na pastýře.

Sníh na sv. Ondřeje, žitu neprospěje.

Sv. Barbora – 4. prosinec

Narodila se počátkem 3. století v maloasijské Nikodemii v rodině kupce, nepřítele křesťanů. Aby dceru uchránil před světskými svody nechal ji zavřít v luxusně zařízené věži. Tato věž je jedním z atributů sv. Barbory. Mezi sloužícími pracoval jeden křesťan a ten Barboru obrátil na víru. Když se to dověděl otec, chtěl ji zabít, avšak Barbora utekla do hor. Otec jí však vypátral a odevzdal soudci. Mučení sv. Barbory viděla žena jménem Julia, se soucitem předstoupila před soudce a rovněž se vyznala z křesťanství. V tu chvíli se sv. Barboře zahojily rány. Soudce ji nechal mučit ještě krutěji a na potupu ji nechal uříznout prsa. Nakonec ji setnul hlavu mečem sám otec. Po její smrti otce zabil blesk. Proto je Barbora i patronkou lidí ohrožených náhlou smrtí, původně bleskem, později i smrtí zapříčiněnou závaly v dolech či dělovým zásahem a proto se stala patronkou horníků a dělostřelců.

Obyčejně se v tento den řežou podnes třesňové větvičky, které by měly do Štědrého dne vykvést.

Barbora patří mezi 14 svatých pomocníků, jejichž památka se slaví 4. prosince.

Po svaté Baruši, čepicu na uši.

Sv. Mikuláš – 6. prosinec

Narodil se v lykijském městě Pataře kolem roku 250. Po smrti rodičů rozdělil část majetku chudým. Legenda vypráví, že se v té době dostal jistý muž do takových dluhů, že chtěl prodat poslední co mu zbylo – své dcery. Když se o tom dověděl sv. Mikuláš, vhozel otevřeným oknem do ložnice dívek tři noci za sebou peníze, jimiž jejich otec nejen dluh splatil, ale ještě zbylo i na věno. Stal se biskupem v Myre. Za panování císaře Diokleciána byl uvězněn. Po roce 313, kdy císař Konstantin povolil křesťanství milánským ediktem, byl propuštěn a opět mohl zastávat biskupský úřad. Stal se jedním z nejuctívanějších světců východní církve.

Byl patronem námořníků, rybářů, převozníků, pečoval o mosty, chránil před povodněmi. Jako patrona vod a mostů ho v českých zemích od počátku 18. století vystřídal sv. Jan Nepomucký.

Mikulášská nadílka v naší tradici se odbývá podnes v předvečer jeho svátku. Tradice obchůzky sv. Mikuláše, andělů a čertů sahá až do středověku a udržela se podnes.

Sv. Lucie – 13. prosinec

Narodila se ve 3. století v Syrakusách v rodině zámožných křesťanů. Po otcově smrti jí sjednala matka sňatek s bohatým pohanským mladíkem. Ten odmítla a mladík podal na ní žalobu za křesťanství. Soudce nařídil, aby ji odvedli do nevěstince, ale Lucie stála jako přirostlá k zemi a nebylo možné s ní pohnout, pak ji chtěli upálit, ale rovněž neúspěšně. Z těchto skutků vychází i její ikonografie, obvyklým atributem jsou oči, které jí vyloupili a zázračně se obnovili.

Byla uctívána jako patronka švadlen a kočích. Byla považována za ochránkyni před čarodějnicemi. V tento den platil přísný zákaz přástek.

Pořekadlo „Lucie noci upije“ znamená, že v tento den měla být nejdelší noc a nejkratší den. Pořekadlo již není pravdivé, platilo před gregoriánskou úpravou kalendáře (1582). Muselo vzniknout ve 14. – 15. století, lidová tradice ho však uchovala do dnešních dní.

Slunečný den na sv. Lucii znamenal dobrou sklizeň lnu v příštím roce.

Štědrý den – 24. prosinec

Souvisí těsně s následujícím svátkem – Božím hodem vánočním, dnem narození Ježíška. Liturgicky se označuje jako vigilie, tedy předvečer slavnosti. Byl dnem příprav a půstu, doprovázený řadou lidových zvyků. Po východě první hvězdy končil adventní půst.

Štědrovečerní tabule: Polévka kašová se suchými houbami, krupičná kaše, omaštěná máslem, postrouhaná perníkem a pokapaná medem, bramborové šišky s tvarohem nebo mákem, posypané suchým sýrem a medem, chlebová topinka s česnekem, pečivo s medem. Jídlo se jedlo ze společné mísy.

Lidé v tento den vykonávali různé věštecké praktiky týkající se zdraví, počasí a hospodářství.

Ráno hospodář s hospodyní čekají, kdo první přijde do domu, podle toho se věštilo, jakého pohlaví bude dobytek v budoucím roce.

Dívky v Horních Studénkách házely střevícem a padl-li střevíc špičkou ven, do roka se měly vdát. V Postřelmově šla dívka s prvním upečeným koláčem kolem domu a měla se vdát za prvního svobodného mládence, kterého potkala.

Jak só stromy na Vánoce pod sněhem, tak só v létě a na podzim pod ovocem.

Lepší só Vánoce třesuté, nežli tekuté.

Zelené Vánoce – bílé Velikonoce.

Só-li na Štědrý den na nebi hvězdičky, ponesou vám hojně a brzo slepičky.

Bílé Vánoce – tmavé stodoly, zelené Vánoce – světlé stodoly.

Vánoce beze sněhu – velikonoce na sněhu.

Sv. Štěpán – 26. prosinec

Byl prvním mučedníkem křesťanské církve, dovedl ohnivě kázat a hlásal, že Kristus je Mesiáš předpověděný proroky. Proto ho nenáviděli židovští horlivci, obžalovali ho z velezrady židovstva, odsoudili a před hradbami Jeruzaléma roku 37 ukamenovali.

Sv. Štěpán se považoval za patrona koní.

Sv. Jan Evangelista – 27. prosinec

Apoštol sv. Jan byl spolu s bratrem Jakubem nejprve učedníkem sv. Jana Křtitele, později se oba stali apoštolý a učedníky Krista. Sv. Jana nazývali „miláček Páně“. Po Kristově ukřižování pečoval o Pannu Marii. Po její smrti se odebral do Efezu, kde sepsal své evangelium. Roku 94 byl zajat, odveden do Říma a vržen do kotle s vroucím olejem. Olej mu však neublížil a následovalo vyhnanství na ostrov Pathmos, kde sepsal knihu zjevení. Později se vrátil do Efezu a tam zemřel ve věku 90 let klidnou smrtí.

Podle jedné z legend podali nepřátelé sv. Janovi číši s otráveným vínem, apoštol ji požehnal a bez úhony vypil. Proto se v tento den dávalo světít víno.

Svátek Mlád'átek – 28. prosinec

Památka mlád'átek se spojuje s biblickou událostí, jenž se stala při narození Krista. Herodes chtěl Ježíše zabít a požádal mudrce, kteří se mu šli poklonit, aby mu ukázali k němu cestu. Mudrci ho však oklamali a tak dal Herodes povraždit všechny chlapce do dvou let v Betlémě a v okolí.

Sv. Silvestr – 31. prosinec

Narodil se koncem 3. století v Římě, roku 311 byl zvolen papežem. V té době císař Konstantin povolil křesťanství Milánským ediktem. Podle legendy sv. Silvestr pokřtil císaře Konstantina Velikého i jeho ženu sv. Helenu.

Protože se teprve během středověku sjednotil konec roku na den 31. prosince, nespojoval se s tímto svátkem žádný významný zvyk. Teprve 20. století a moderní život, přinesly tradici slavení posledního dne v roku s přemírou jídla a pití, prskavek a světlic o půlnoci.

Použitá literatura:

Indra, B.: Šel jest svatý Petr s Kristem Pánem, Pánov, 1940

Kníř, O.: Králové a královničky na severní Moravě, Severní Morava 49, Šumperk, 1985

Lolek, J.: Rok v naší chalupě, Praha, 2005

Melzer, M.: Postřelmov v zrcadle národopisného dotazníku z roku 1895, Severní Morava 68, Šumperk, 1994

Rýznar, V.: Národopisné prvky v Horních Studénkách, Severní Morava 21, Šumperk, 1971

Štajnochr, V.: Panna Maria divotvůrkyně, Uherské Hradiště, 2000

Vondruška, V.: Církevní rok a lidové obyčeje, České Budějovice, 1991

Pozůstalost Josefa Klimeše, Vlastivědné muzeum v Šumperku, fond historie, H 20762/6a